

Мінка Т.П.

доктор юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.95 + 351.74

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ, СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ТА ЗБРОЇ

Розглянуто питання, пов'язані із застосуванням працівниками поліції засобів фізичного впливу, спеціальних засобів та зброї після прийняття Закону України «Про Національну поліцію». Висвітлено деякі проблемні питання щодо застосування відповідних засобів, проаналізовано чинне законодавство та зроблено висновок щодо відповідних змін.

Ключові слова: поліція, засоби, фізичний вплив, спеціальні засоби, вогнепальна зброя.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Проблеми припинення порушень громадського порядку при проведенні масових заходів є актуальними і характерними для поліції усіх країн світу. Україна не є винятком. Особливого значення набула ця проблема в останні 10 років незалежності і демократичних перетворень у державі. Це і демонстрації різних партій, акти протесту перед спорудами Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України тощо. Для нейтралізації лише вказаних загроз та мінімізації їх наслідків працівники ОВС мають бути добре підготовленими, володіти відповідними тактичними прийомами та засобами, досягти майстерності у максимально ефективному їх застосуванні [1].

З іншого боку, усе, що пов'язано із застосуванням сили (в тому числі й узаконеним), нерідко здатне виходити за межі нормативного регулювання, перетворюватися у надзаконний інструмент влади. У зв'язку з цим виникає потреба пошуку шляхів досягнення розумного балансу між необхідністю захисту невід'ємних прав людини на життя і здоров'я та відстоюванням інтересів держави і суспільства [2, с. 2], між існуючими повноваженнями працівників поліції, визначеними у Законі України «Про Національну поліцію» [3], що стосуються застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної про-

блеми. Дослідження проблем застосування Національною поліцією заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї в сучасних умовах не здійснювалося. У працях О.М. Бандурки, О.К. Безсмертного, А.В. Корінця, О.С. Фролова, М.П. Федорова, Л.Г. Чистоклетова, Д.С. Чурікова питання щодо проблем, пов'язаних із застосуванням працівниками поліції заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та зброї після прийняття Закону України «Про Національну поліцію» не розглядалися.

Метою статті є дослідження проблем, пов'язаних із застосуванням працівниками поліції заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та зброї після прийняття Закону України «Про Національну поліцію»

Виклад основного матеріалу. У ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що поліція, під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу: 1) фізичний вплив (сила); 2) застосування спеціальних засобів; 3) застосування вогнепальної зброї.

Перелік заходів примусу, до яких може/повинен вдаватися поліцейський, визначений у ч. 1 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію», є вичерпним, при цьому застосування одного із заходів примусу унеможливує застосування інших заходів примусу одночасно.

Метою застосування поліцейськими примусових заходів є забезпечення подолання спротиву проведенню превентивного поліцейського заходу, відновлення публічного порядку та безпеки, локалізація. Керівні принципи застосування поліцією заходів примусу, процедурні аспекти та обмеження щодо інтенсивності застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї поліцейськими визначено у таких документах:

- Резолюція 34/169 Генеральної асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку»;
- Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Декларация про поліцію».

Дані керівні положення міжнародних документів знайшли своє відображення й у ст.ст. 42–46 Закону України «Про Національну поліцію».

Згідно із Законом України «Про Національну поліцію», поліцейський має право застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні навички боротьби, прийоми самозахисту та фізичного впливу (рукопашний бій, самбо, дзюдо, айкідо, бокс, карате, кікбоксинг та інші види єдиноборств), з метою забезпечення особистої безпеки та/або безпеки оточуючих, запобігання злочину та/або адміністративному правопорушенню, з метою затримання правопорушника, у разі, якщо методи фізичного контролю є неефективними і не забезпечують виконання законних обов'язків поліцейського [4, с. 169].

При виконанні службових обов'язків, захисту публічного порядку та безпеки, боротьби зі злочинністю поліцейський має право застосовувати спеціальні засоби, визначені законодавством України. Законодавство не містить режиму використання спеціального засобу, вказуючи на можливість їх застосування виключно за призначенням [4, с. 170].

Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу.

Поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише після проходження ним спеціальної підготовки у межах курсів первинної професійної підготовки (спеціалізації) та підвищення кваліфікації протягом усього часу перебування на посадах поліцейських. На заняттях з вогневої підготовки поліцейські мають набути та вдосконалювати навички: умілого поводження з вогнепальною зброєю (швидкісне діставання пістолета з кобури та приведення його в бойову готовність, виконання пострілу, усунення затримок при стрільбі тощо); виконання прийомів швидкісної стрільби в різних умовах, з різноманітних положень та з перенесенням вогню по мішенях; припинення протиправних дій за допомогою вогнепальної зброї, тактики застосування та використання зброї в оперативно-службовій діяльності (прийняття рішення про застосування та використання вогнепальної зброї, вибір цілі для знешкодження); безпечного поводження з вогнепальною зброєю; з інших питань вогневої підготовки, які виникають у процесі оперативно-службової діяльності [4, с. 172].

Позитивним моментом законодавства є те, що ним визначено умови застосування поліцейських заходів. Так, у ст. 29 Закону України зазначено, що поліцейський захід має бути: а) законним – якщо він визначений законом; б) необхідним – якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам; в) пропорційним – якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди; г) ефективним – якщо його застосування забезпечує виконання повноважень поліції.

Поряд з позитивними моментами діючого законодавства, деякі питання потребують додаткового правового регулювання та роз'яснень (уточнень). Так, у ч. 3 ст. 45 визначено підстави для застосування поліцейським спеціальних засобів, а саме: кайданків та інших засобів обмеження рухомості.

Так, законом дозволяється застосовувати вищевказані спеціальні засоби під час затримання особи; під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого; якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим; проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі.

Крім того, для застосування затримання Закон України «Про Національну поліцію» дозволяє застосовувати пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень (п. а ч. 5 ст. 45 Закону).

Звідси виникає питання: що розумів законодавець, визначаючи повноваження поліцейського під час затримання особи застосовувати кайданки та ті спеціальні засоби, що перелічені у п. а ч. 5 ст. 45 Закону України «Про На-

ціональну поліцію»? Якими є критерії розмежування застосування різних за впливом спеціальних засобів?

Затримання особи здійснюється відповідно до підстав, визначених у КУпАП та КПК України. Так, згідно з ч. 1 ст. 260 КУпАП, затримання особи здійснюється у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення. Якщо є потреба здійснити затримання, з метою встановлення особи, або складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, при цьому особа не чинить опір працівникам поліції, веде себе спокійно, чи є підстави для застосування кайданків? Закон України «Про Національну поліцію» говорить, що є такі підстави.

Крім того, потребують уточнень з боку законодавця й такі терміни, викладені у: 1) п. г ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію», як небезпечні дії особи; 2) п. г ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію», як реальна небезпека собі і оточуючим. Звідси виникає питання: які саме дії розуміє законодавець формулюючи вищевикладені підстави застосування кайданків, і як поліцейський, керуючись якими критеріями може визначити, чи може особа внаслідок певних дій «створити небезпеку» чи «завдати шкоду».

Також потребує додаткового тлумачення використання у ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» таких термінів, як «застосування зброї» та «активне застосування зброї», «використання зброї».

Висновок. Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що повноваження поліції щодо застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї виписано досить чітко, витримано баланс між правами людини та пропорційністю їх застосування. Однак, поряд з цим, певні питання, про які зазначалося вище, потребують правового регулювання.

Бібліографічні посилання

1. *Шиян В.* Застосування спеціальних засобів для забезпечення громадського порядку, проведення масових заходів: аналіз, методика, тактика / В. Шиян, І. Сторожук // Вісник Академії управління МВС. – 2010. – № 4(16).

2. *Фролов О.С.* Проблеми правового регулювання і практики застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу працівниками органів внутрішніх справ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / О.С. Фролов. – Х., 2000. – С.16.

3. Про Національну поліцію : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

4. Науково-практичний коментар розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи» Закону України «Про національну поліцію» : науково-практичний коментар / кол. авт. – Х. : Право, 2016. – 178 с.

Минка Т.П. Актуальные вопросы применения Национальной полицией мер физического воздействия, специальных средств и оружия. Рассмотрены вопросы, связанные с применением работниками полиции мер физического влияния, специальных средств и оружия после принятия Закона Украины "О Национальной полиции". Освещены некоторые проблемные вопросы относительно применения соответствующих средств, проанализировано действующее законодательство и сделан вывод относительно соответствующих изменений.

Ключевые слова: *полиция, средства, физическое влияние, специальные средства, огнестрельное оружие.*

Minka T.P. Pressing issues of use by National police of physical coercion, special facilities and firearms. The article deals with issues, related to application of police of facilities of physical influence, special facilities and weapon workers after passing an act of Ukraine "On the National police". Some problem questions are illuminated in relation to application of corresponding facilities, a current legislation is analysed and drawn conclusion in relation to corresponding changes. On the other hand, all, that is related to application of force (including legalized), quite often capable to go out outside the normative adjusting, grow into the illegal instrument of power. In this connection there is a necessity of search of ways of achievement of clever balance between the necessity of protection of inalienable human rights on life and health and defending of interests of the state and society between existent plenary powers of workers of police, certain in Law of Ukraine "On the National police", that touch application of measures of physical influence, special facilities and shooting-iron.

In the century of 42 Laws of Ukraine "About the National police" certainly, that police, during implementation of plenary powers certain this Law, authorized to apply such measures of compulsion : a 1) physical influence (force); 2) applications of the special facilities; 3) applications of shooting-iron.

Next to the positive moments of current legislation, some questions need the additional legal adjusting and elucidations (clarifications). Yes, in ч. 3 century 45 grounds are certain for application to the policemen of the special facilities, namely кайданок and other facilities of limitation of movable.

Also needs additional interpretation of the use century of a 46 Law of Ukraine about the National police" of such terms, as "application of weapon" and "active application of weapon", "use of weapon".

Summarizing foregoing it should be noted that plenary powers of police in relation to application of measures of physical influence, special facilities and shooting-iron are written clearly enough, self-possessed balance between human rights and proportion of their application. However, next to it, certain questions about that marked higher need the legal adjusting.

Keywords: *police, facilities, physical influence, special facilities, firearms.*

Надійшла до редакції 22.12.2015